

ПО БОКИ, ОД СЕПТЕМБРА ДО МАЈА, ОЧИМА ДОБРОНАМЕРНОГ ДОШЉАКА

С кореном у камену

Често овим нашим друмовима, лукама, варошима прођу тихи пријатељи који нас помно слушају и гледају, с радознаношћу и запитаношћу. Ако су вични перу и штогод прибиљеже, онда су њихови записи као наше огледало. Огледало које нас воли, али не лаже. Пред нама је један свјеж примјер

Пише: Богдан Десница

**Хроничар.** „Зовите ме Лука. Лука Љетописац. Тако ће сви знати ко сам, а нико неће смијети да тврди. Тако се то мора у овој Гори, још неко вријеме. Не знамо тачно колико. Нико не зна. Ни онај што је увјерен да све овдје, баш све, зна.”

Доле, под нама, љескао се опевани Залив, а кроз његове двери, између остатака две тврђаве, у две државе млађе од мога верног Жуће, отварала се пучина. Наспрам, на брегу наднетом над море, као бели господски шешир стајао је град.

„Град је овдје основао краљ Твртко Први, од српске лозе Котроманића, из Босне. Било је то у XIV вијеку и град се тада звао Свети Стефан. Двор оснивача био је, по свој прилици, тамо гдје је данас Црква светог Јеронима, заштитника града из доба млетачке владавине. А у XV вијеку овај град је пресудно развио Стјепан, херцег од светог Саве. По титули Стефановој град ће доцније понијети име, баш као и велика српска област у залеђу (Херцеговина)... Али не брини, нећу те засипати историјом, ни ближом ни даљом. Знаш ти то ионако све. Имам ја много занимљивијих ствари да ти покажем и испричам. 'Ајмо.'”

**Мај и септембар.** Кад год долазим у Боку, гледам да то буде у мају или септембру. Сунце је тада благо и нема гужве. Заћуте рекламни агенти, мине хистерија туристичке индустрије и њених клијената, уморе се и они који вас професионално подстичу на необуздану потрошњу. Ишчезну они привремени, случајни, они у пролазу. Они који „на море долазе да поцрне а не да се просветле”. Места у Боки поново припадају онима који ту живе. Врати се њихов нормалан ритам, обнове се сви они леви стари ритуали мештана, Требињци на пијацама опет доносе робу за искусно око домаћих, а не за стадо туристичког номадизма. И цене су томе саображене. Дан се поново премерава звонима са православних цркава код Сата, у Топлој, у Савини, у Подима, католичких цркава светог Јеронима и светог Леополда.

Устајем рано, ходам дуго и полако, дишем дубоко. Чини ми се да нигде на овом делу обале нема толико заносног и сваковрсног медитеранског биља као у Новом. Ти замамни мириси потпуно ме обузимају. Премерим све терасе и степенице овог града, на пијаци пребирам по сувим смоквама, брдском кромпиру, вину из Херцеговине, сиру из мешине. Од старице из Зеленике сазнајем колико су мачке важан сустанар у каменим приморским варошима: чувари домова од глодара, гмизаваца, паукова, гамади свакојаке. А стари господин, с краватом и белим шеширом, у кафаници под лозом приповеда ми откуд овде тврђава Шпањола, како изгледа детињство у Старом граду, тамо где је настало Костићево „Модро благо”, и који видиковци су тајна средишта ове вароши.

И тада схватим да ја, рођен у Србији, у Боку нисам дошао. Одувек сам био ту и никад нисам ни одлазио. Што би рекао онај Матић који је у ствари Војиновић.

**Великани.** На сваком кораку сретнете их у Новом. Њихове замишљене или визионарски у даљину усмерене погледе, висока чела, понеку бору забринутости или црту одлучности да се поднесу сви ови векови. У кутку парка, уврх степеништа које се по њима зове, пред старом каменом црквом приморском, између грана олеандера и наранџе, гледају нас (у бронзи одливени или у камену исклесани) Његош, Вук Караџић, Марко Цар, Симо Матавуљ, Иво Андрић, Петар Лубарда, Бранко Ћопић...

Да когод, препуштен овдашњим официјелним монтенегринским медијима, тој баналној и неизлечиво провинцијалној пропаганди, не заборави где се налази.

**Неко.** Не зове се онако како се представио онај што је победио Голијата. Ни као Лутајући Бокелј из романа потонулог у Лагуни пре неколико година.

Он није Нико (Никодим, Николај, Никола, Никанор, Никон...).

Он је Неко. Са дугим е.

Неђељко.

Овде, у Жвињама, сеоцету на брду изнад Игала и Њивица, најистуренијем рту Херцеговине заривеном у море, лоза му у камен укорењена, каже, преко 600 година. Документовано. Не, није се забројао. Преслишава се сваког дана.

Неко, висока чела, са брковима до паса, налик на бајколовца, на доброг чаробњака, на вођу устаника, овде има кућу и конобу. У коноби столови и скамије од тесаног дрвета. На зиду слика, урађена по документарној црно-белој фотографији. Ћенерал – зна се који –

са британским официром, пилотима, једном болничарком, Енглескињом, и са децом која га дочекују цвећем. Фотографија потиче из албума-календара објављеног у време Другог светског рата, а слику је пре неколико година урадила једна Индијанка, „права скво” (каже Нёко), која је у Боку дошла из Северне Америке за једним лепим српским морнаром. Тамо, на другој страни океана, Индијанка је завршила ликовну академију, имала изложбе и добре критике, *стекла име*. Али, како би с мало кича рекла Сузана Тамаро, она је понела само свежањ кичица, укрцала се на брод, „ишла куда је срце води”.

*Стекла љубав*. Овде је остала заувек, крстила се и венчала у српској цркви, али на свакој њеној слици, па и на овој у Нёковој коноби, стоји мали индијански симбол, тек овлаш скривен. Први и последњи траг њеног народа, те расе која ће можда скончати баш овде, на овом камену закопаном у небо.

Са широких прозора Нёкове конобе Бока се види као на длану, као из аероплана, нарочито новски и тиватски део Залива. Сребри се вода у сунчевом заласку, лево се надвија Орјен (север), право Ловћен (југоисток), на чијем врху се дању беласа а ноћу светлуца она срушена Његошева капела, док су десно (југ) врата Залива и излаз на отворено море.

Да човек очи не одвоји до краја света.

Да се ућути, умудри, да се постиди сваке лакомислености и брбљивости.

Неких 300-400 метара изнад Нёкове конобе, на венцу брда, налази се мала српска Црква светог Илије. Али о њој ћемо једном посебном приликом.

**Почетник.** Од дугих брка не видим да ли се то Нёко смеје док приповеда, но очи му се смеше. Уводи ме у подрум, показује бачве са одличним домаћим вином, броји бар још толико оних са ракијом. Ту су и пршут, панчете, кобасице, сир. Све домаће, Нёково. У великој просторији где је огњиште и сад гори ватра, у ватри сач, изнад, под самим кровом, греде о које се зими качи оно што треба надимити и осушити. А око огњишта, дуж зидова, постављене клупе. У челу, најближе ватри, једно посебно место, издвојено као престо.

„Ту сједи гуслар”, вели Неђељко. „А около смо ми. Зими, кад је вани бура, небо ниско а планине се склопе над Заљевом, овдје се скупи до дванес нас, ни један преко. Вањска врата се затварају и ноћ је наша. Само се бура и понеки брод што улази у Заљев повремено умијешају.”

Некова коноба над Боком, под небом, зове се „Почетник”.

Већ шесто година.

И кусур.

У камену.

Ови што се сад описмењавају по трафикама, за 4,99 евра купујући загребачки правопис новог језика и учећи да пишу, не би требало, за своје добро, да залазе у брда. Упашће у провалију властитог идентитета. Брда се можда могу одсећи, осиромашити, унизити, и раз-умити, можда се и потопити могу (као што се по Морачи спрема), али тешко да се могу задуго слагати и на лаж посадити. Још увек је у њима много коноба, гуслара и почетника. А и небеса су им преблизу за тако нешто.

**По делима.** И овде у Боки, у пријатељским разговорима српским о оним знанцима нашим што су на сцени доношења великих одлука, шапућу ми важно, у великом поверењу, са дугим драмским паузама: „Знаш, он се у четири ока потпуно слаже са нама. Мисли и говори све као и ми. Али јавно, знаш, друкчије је. Политика је то, стара курва, мора се околишати, тактизирати, нема ту онога *што на уму, то на друму.* Морамо и њих разумјети.”

И тако од оног поповог сина у Новом Саду, до комесаровог унука овде, на југу. Од Палића до Скадра, од Вељкове до Стојанове Крајине.

Прођите ме се, људи! Зар не видите?! Зар не чујете?! Зар не схватате?! Кога још брига шта говоре у четири ока, или кад попију коју бутељку вина, или кад им ухапсе брата! Кога је брига које је њихово лице право! Рече апостол: „Познаћеш их по делима.” И по спремности на жртву, личну, конкретну.

**Дрва.** Измичу последњи септембарски дани, а у Твртковом и Херцеговом граду, нарочито у горњим деловима, све чешће се чују моторне тестере. Зими овде температура падне до 3-4 степена, понекад се оклизне и до 1-2 испод нуле.

„Кад дува бура, онда је ведрије и хладније. Кад удари југо, онда је топлије, али кишовитије.”

Искусни Бокелји, који се с бусолом рађају, у термометар не морају да гледају.

„По фикусима испред куће најбоље се познаје. Ако њих опрљи, онда је то био озбиљан мраз. Озбиљан за медитеранске, а не континенталне појмове.”

А ко зна каква ће бити ова зима што се прикрада издалека, са пучине и из планина у залеђу? Зато док пијем прву јутарњу кафу у Топлој, на тераси над Заливом, претпоследњег дана лањског септембра, слушам тестере. И последњи туристи и занесењаци ускоро ће се повући, и Лутајући Бокелј примириће се у некој луци, а зиму треба спремно дочекати. А нико се не нагреја на мокрим дрвима. И још нешто: кад притисне та зимска морска Велика Самоћа, и људи се лакше окупе тамо где ватра пуцкета.

**У Каменарима, дуга.** Облачна недеља беше, послови због којих сам дошао морали су чекати радни дан, па пођох аутомобилом да се провозам дуж Залива. Да видим јесу ли зарасле моје младалачке стазе овде.

Видех много тога.

И много тога ме растужи, натера да се запитам: „Какви смо то, бре, у шта смо се то претворили, и зашто нам се све ово тако неизлечиво понавља?”

По регистрацијама на великом паркингу пред старим градом у Котору лако се схвати шта се овде, у Боки, покушава. Више је регистрација из Хрватске него оних из Црне Горе, Србије и Српске заједно. Али нећемо сада те кофере отварати. Доћи ће време за велико спремање.

У повратку, у Каменарима, недалеко од трајекта, наједанпут се преко најужег дела Залива појавила дуга. Лепа, нежна, заличи ми на знање, на весник. Зауоставих и изађох да је фотографишем. Те фотографије користићу као песнички доказ да има наде. Да.

„Из нових фресака

стара туга веје,

није све пропало

кад пропало све је.” <

Објављено: понедељак, 10. август 2015, 10:46h

(Извор: „Српски Глас Боке”)

\*\*\*

Свестраност

Овде не робују титулама, „описима радног мјеста” ни радног дана, компетенцијама. Тако ће вам смокве и жижуре на пијаци препоручивати стручњак за Хегела, стару рукописну архиву сумњичаво ће вам откључавати један лекар опште праксе, а карте за улаз на тврђаву наплатиће вам „Фото Заре доо”. Треба ли се онда чудити што на месту оснивача града, као „наш ориђинал”, стоји (одливен у бронзи) денунцијант окупационим властима у Другом светском рату и алкохоличар, прерушен у оџачара? Или што сте управо вечеру наручили у ресторану који је отворио „аутомеханичар без дана радног стажа”?

\*\*\*

Разговор



„Ма, буди ти, пријатељу, шта хоћеш. Не мешам се, то је твоје право. Само кажем да су свугде где су ствари нормалне имена земаља изведена из имена њихових народа. Народ даје име земљи, а не земља народу. Нигде се име озбиљног историјског народа не изводи из географске одреднице.”

„Види, не петљај, све је јасно. Рођен сам у Црној Гори и ја сам по националности Црногорац. Но што!?”

„Свака част! А да си рођен на Шар-планини, шта би био?”